

**TÜRKİYE’NİN BEKLENMEDİK KONUKLARI: “ÖTEKİ”
BAĞLAMINDAYABANCI GÖÇMEN VE MÜLTECİ DENEYİMİ****TURKEY'S UNEXPECTED GUESTS: FOREIGN IMMIGRANTS
AND REFUGEES EXPERIENCE IN THE CONTEXT OF “OTHER”***Serdar ÜNAL****Özet:**

Türkiye, dünyadaki son gelişmeler ve ülkenin sosyal-ekonomik gelişiminin meydana getirdiği yeni şartlar nedeniyle bir yandan “göç alan” diğer yandan ise gelen göçmenlere “geçiş alanı” yaratan bir ülke konumuna gelerek daha kalıcı bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapar hale gelmiştir. Bu yönde, yakın gelecekte uluslararası göç meselesiyle çok daha fazla uğraşmak durumunda kalacak olan Türkiye’de insanların bugünden göç, yabancı göçmen, mülteci, sığınmacı meselesine bakışları önem arz etmektedir. Dolayısıyla, bu makalede dünyada ve Türkiye’de göç, yabancı göçmen meselesine bakış noktasında ipuçları sunan birtakım araştırma verileri ve özellikle bugün için yoğun bir Suriyeli mülteci akınıyla karşılaşan Türkiye’de “internet temelli bazı blog ve forum ortamları”nda mültecilere yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere yansıma şekline dair bazı örneklerin birlikte değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yönde yabancı göçmenlerin ve özellikle de son dönemdeki Suriyeli mültecilerin konumlarının yerel halktaki yansıma biçimlerine odaklanılarak, Türkiye’de insanların göç ve yabancı göçmen, mülteci meselesine nasıl yaklaştığı, söz konusu olgunun toplumda yarattığı algıların ne boyutta olabileceği irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Yabancı Göçmen, Mülteci, Öteki, Endişe.

Abstract:

Because of the recent developments in the world and the new requirements of the country’s social-economic developments, Turkey came to the position which creates a “transit area” to immigrants and on the other hand “migration-receiving” country. Therefore, Turkey become a hosting of a more permanent immigrant population. In this regard, Turkey will have to deal with the issue of international migration in the near future much more. Thus, it’s important how the people evaluate the issue of immigration, foreign immigrants, refugees and asylum seekers today. Hence, in this article, some research results which offering some tips to how the people evaluate the issue of immigration and foreign immigrants in the World and Turkey have been analyzed. In addition, some examples of the concrete

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü - Aydın
serdarunal@adu.edu.tr

Serdar Ünal
Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" BağlamındaYabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi
Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants and Refugees Experience in the Context of "Other"

discourse and actions in some internet-based media blog and forum which reflects the attitudes of the people constructing towards the refugees in Turkey which faced with a heavy influx of Syrian refugees today is examined. In this respect, it's focused on the issue of how the local community affected by the Syrian refugees. Therefore, the issue of how the people evaluate the immigration, foreign immigrants and refugees in Turkey and the perception in society created by these phenomena is tried to be examined.

Key words: International Migration, Foreign Immigrants, Refugees, Other, Concern.

GİRİŞ

Tarih boyunca meydana gelen bireysel ya da kitlesel göçler, dünyanın bugünkü nüfus dağılımını, toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını ve gelişimlerini şekillendirmiştir. İnsanlar tarih boyunca olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, sosyal ortamlar yaratmak ve yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürmek için göç edip durmuşlardır. Castles ve Miller'a (2008, s. 5) göre, sınırları aşan insan hareketleri tarihin eski dönemlerinden beri devam etse de son dönemde yaşanan insan hareketlerinin boyut, kapsam ve niteliğinde önemli değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir.

Birleşmiş Milletler'in 2013 sonunda açıkladığı Küresel Göç Raporu¹ İstatistikleri'ne göre, dünya üzerindeki uluslararası göçmen sayısı her geçen yıl artmaktadır. 1910 yılında kendi ülkeleri dışında yaşayan göçmenler olarak nitelenen bireylerin sayısı 33 milyondur. Raporla göre uluslararası göçmenlerin sayısı 1990 senesinde 154 milyon iken 2000'de 175 milyona, 2010'da 221 milyona ve 2013'te 232 milyona ulaştı. Bu sayı dünya nüfusunun %3.2'sini oluştururken aynı zamanda dünya tarihinde de ulaşılan en yüksek göçmen sayısını temsil etmektedir. Şüphesiz, bu göç hareketleri içinde yer alanlar arasında daha iyi bir yaşam için çoğunlukla ekonomik gerekçelerle hareket edenler olduğu gibi buldukları ülkelerde var olan zulüm, baskı veya savaş ortamlarından uzaklaşmak amacıyla zorunlu olarak ülkelerini terk eden mülteci ve sığınmacı gibi yerinden edilen kitleler söz konusudur.

Bu anlamda, içinde yaşadığımız dönemi bir "göç çağı" olarak nitelendirmemiz mümkündür. Benhabib'in (2006, s.16) de ifade ettiği üzere, yüzyıldan uzun bir zamandır, uluslararası göç dünyayı yeniden şekillendiren önemli olayların merkezinde yer aldı. 20. Yüzyıl, Atlantik ötesi göçün inanılmaz düzeylere ulaştığı bir on yıllık açıldı ve İkinci Dünya Savaşı'ndan

¹ Bk. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration Report 2013, <http://www.un.org/en/development/desa/.../migration-report-2013.shtml>

beri gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere, Doğu bloğundan Batı'ya doğru yüksek düzeyde göçle geçen bir on yılla kapandı (Zlotnik, 2001, s. 257). Özellikle son 25-30 yıldır da daha da yoğunlaşarak Batılı ülkelerin gündeminden düşmeyen küresel göç hareketleri etnik ve kültürel farklılıklara eklenmekte ve dünyanın sosyal, ekonomik ve siyasal dinamiklerinin önemli ölçüde etkilenmesine ve dönüşmesine yol açmaktadır (Somersan, 2004, s. 152).

Uluslararası göç ve mülteciler sorunu kontrolsüzce yoğun şekilde gerçekleştiğinde hedef ülkelerde yabancı korkusu ve etnik şiddet gibi güvenlik tehditlerine dönüşebilmekte, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları olumsuz etkileyebilmektedir (Deniz, 2014, s. 177). Aslında, son 25-30 yıldır Batı toplumlarında göçmenler, mülteciler ve sığınmacılara karşı önyargıların, korkuların giderek arttığına yönelik örneklerin sıradanlaşmaya başladığı görülmektedir. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren Doğu Avrupa ve Afrika'dan Avrupa ülkelerine olan mülteci akını, belirli bir kesim tarafından 'yoksulların işgali', 'Avrupa'nın saldırıya uğraması' şeklinde değerlendirilmektedir. Böylesine tanımlamalara "göçmenler ücretleri düşürür, yerli nüfus arasında işsizliği yükseltir, doğurganlıklarıyla sosyal sistemi çökertir ve ulusal kimliği tehlikeye düşürürler gibi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yeni argümanlar da ilave edilmektedir (Özekmekçi, 2010, s. 44). Bu anlamda, Genç'in (2014, s. 1) tespitine göre, küresel çapta etkileri görece süren ekonomik kriz benzeri bunalım konjonktürlerinde 'göç ve göçmen sorununun' bir temel referans noktası olarak daha fazla kullanılır hale geldiğine şahit olunmaktadır. 1980'ler Fransa'sından 2010'ların Yunanistan'ına, göçmenlerin birer günah keçisi olarak görülüp baskı altına alınması sıradanlaşmakla kalmadı, aşırı sağ olarak adlandırılan siyasal akımların göçmen karşıtı söylemi, yerleşik siyasal düzenin neredeyse tüm unsurlarının öyle ya da böyle kabul ettiği bir siyasal vasata dönüşmüştür.

Nitekim, uluslararası göçün çeşitli biçimlerinin yol açtığı küresel yer değiştirme hareketi, sınırları geçtiklerinde yurttaşlık haklarını artık kullanamayan insanların içinde buldukları talihsiz durumu, günümüzün en acil sorunlarından birisi haline getirmektedir (Soysal, 2010, s. 495). Bu bağlamda, son otuz yıl zarfında Batı Avrupa toplumlarıyla da sınırlı kalmayarak hızla yaygınlaşan uluslararası göç ve göçmenlik olgusunun gerek göçü veren ülkeler gerekse de göçü alan ülkeler açısından sosyal, siyasal ve ekonomik alanların önemli belirleyicilerinden biri haline geldiğini ve toplumların şu ya da bu şekilde bu olgunun olumlu ya da olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kaldıklarını söylemek mümkündür.

Neticede, gelişmiş ülkeler olarak tanımlanan toplumlarda sürekli olarak gündemde kalan göç ve göçmen sorunu, uluslararası göç hareketlerinde önemli bir koridor haline gelen Türkiye'de de son yıllarda ciddiye alınması gereken konular arasına girmiştir. Özellikle, komşu

ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi karışıklıklar başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı 1980'lerden itibaren Türkiye'ye ve ülke üzerinden gelişmiş batı ülkelerine yönelik eşi benzeri görülmemiş bir göç dalgası ortaya çıkmıştır (İçduygu ve Damla, 2012, s. 7). Türkiye'ye "göçmen" değil ama daha çok "yabancı" olarak nitelendirilen kişilerin kitle halindeki gelişleri, Türkiye'nin uluslararası göç rejimindeki konumunu değiştirmiş, önceleri sadece "göç veren" bir ülke olarak bilinen tekli konumuna artık "göç alan" ve "geçiş" ülkesi olma durumlarını da katarak üçlü bir konum meydana getirmiştir (İçduygu, 2006, s. 11-21).

Dolayısıyla, Türkiye, Dünya'daki son gelişmeler ve ülkenin sosyal-ekonomik gelişiminin meydana getirdiği yeni şartlar nedeniyle bir yandan "göç alan" diğer yandan ise gelen göçmenlere "geçiş alanı" yaratan bir ülke konumuna gelerek daha kalıcı bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapar hale gelmiştir. Bu yüzden, son yıllarda dünyada ve siyasal konjonktürde yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmelere paralel olarak yeni nüfus hareketleri ile karşı karşıya kalmış olan Türkiye'nin de sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanları dönüştürme gücü olan göçmenliğe ve göçmenlere dair bir perspektif geliştirme gereğinin aciliyeti daha da anlaşılır olmaktadır. Zira, Türkiye'ye dış göç hareketleri ile gelen göçmen nüfusun artışı, birçok kentte çok daha karmaşıklaşan bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, hem niceliksel hem de niteliksel bir dönüşüm süreci içindeki Türkiye'ye gelen veya sığınan gruplar, kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla baş etmek durumunda kalabilmektedirler.

Bu bağlamda, yakın gelecekte uluslararası göç meselesiyle çok daha fazla uğraşmak durumunda kalacak olan Türkiye'de insanların bugünden göç, yabancı göçmen, mülteci meselesine bakışları önem arz etmektedir. Bu yönde makalede söz konusu göçün niteliği ve hacmi meselesinden ziyade yabancı göçmenlerin bu toplumla olan ilişkilerinin yerel halktaki yansıma biçimlerine odaklanılmıştır. Nitekim, metinde Dünya'da ve Türkiye'de göç, yabancı göçmen meselesine bakış noktasında ipuçları sunan birtakım araştırma verileri ve özellikle bugün için yoğun bir Suriyeli mülteci akınıyla karşılaşan Türkiye'de "internet temelli bazı blog ve forum ortamları"nda mültecilere yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere yansıma şekline dair tespit edilen bazı örneklerin birlikte değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Aslında, blog ve forum ortamları; kullanıcıların 'çevrimdışı' alandaki etkinliklerine katkı sağlayan, kullanıcıların gerçek yaşamda çok çeşitli neden ve engellerle açıklayamadığı düşüncelerini paylaşabildiği, sosyal ve siyasal gündemi oluşturan konular hakkındaki kanaatlerini tartışıp müzakere edebildiği, yani bir anlamda gerçek dünyada karşılama olanağı bulamadığı siyasal isteklerine cevap veren mecralar olarak ele alınmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 317). Bu yönde, online blog ve forum ortamlarında bir sosyal ve

siyasal konu olarak Türkiye'deki Suriyeli mülteciler meselesi kapsamında bazı medya haberlerine yönelik olarak kullanıcıların konu karşısında yaptıkları değerlendirmeler ve aldıkları konular nitel anlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu hedef doğrultusunda, uluslararası bağımsız internet ölçüm şirketi “*Analytics for a Digital World-com Score'un*” 2013 ve 2014 yılı raporlarında² Türkiye'nin en çok ziyaret edilenleri arasında ilk iki sırada yer alan online haber sitelerinde (*hurriyet.com.tr* ve *milliyet.com.tr*) 07 Mayıs 2014 - 19 Eylül 2014 tarihleri arasında “Suriyeli’lerle gerginlik” temalı haberlerle alakalı olarak internet kullanıcılarının konuyla ilgili görüşlerinin paylaşıldığı “iki haber sitesi platformu”nda öne çıkan söylemler incelenmiştir. Bu çerçevede konuyla ilgili olarak toplamda “*1035 kullanıcının görüşleri*” taranmış olup bu yönde elde edilen nitel özelliğe sahip veriler “betimsel düzeyde” analiz edilmiştir.

1. TÜRKİYE VE YENİ DENEYİMİ “GÖÇ ALAN ÜLKE” KONUMU:

Şüphesiz, uluslararası göç meselesi, ekonomik, sosyal, siyasal, hukuksal ve kültürel dinamikleri olan son derece karmaşık ve değişken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, geride bıraktığımız son yarım yüzyılda gerçekleşen göç hareketleri, hem nicel hem de nitel özellikleri açısından büyük bir dönüşüm süreci içindedir. Bu dönüşümün altında yatan en temel unsur, küreselleşme süreciyle birlikte, çok fazla sayıda insanın ve devletin uluslararası göç hareketleriyle karşı karşıya kalmış olmasıdır. Castles ve Miller’a (2008, s. 175) göre, uluslararası göçün, küreselleşmeyle birlikte farklı süreç ve biçimlere doğru evrildiğini söylemek mümkündür. Soğuk Savaş dönemi sonrası birtakım devletlerin yok olduğu ve bu süreçte yaşanan siyasal gerginliklerin ülke içi kaos ve çatışma ortamı yarattığı sıkça gözlemlenmiştir. Diğer yandan dünyada kuzey güney uçurumunun artması başka bir deyişle, ekonomik yapı, sosyal koşullar ve siyasal istikrarda belirgin farklılaşma, uluslararası göç hareketlerinin temel yönleri hakkında bilgi vermektedir. Bu durum kaçınılmaz olarak göç hareketlerinin, eskiye göre pek çok yönden farklılık göstermesini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, geçmişe nazaran çok daha heterojen ve karmaşık bir niteliğe kavuşan uluslararası bu göç hareketleri gerek göçü veren ülkeler gerekse göçü alan ülkeler açısından acil önlemler alınması gereken ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel etkiler yaratmaktadır.

Göçmen veren ülkeler ile göçmen alan ülkeler bağlamında bakıldığında, tarihsel olarak Türkiye, 1960’lı yıllarda Batı Avrupa

² Analytics for a Digital World, Europe Digital Future in Focus (2013). http://www.comscore.com/Insights/Presentations_and_Whitepapers/2013/2013_Europe_Digital_Future_in_Focus

Top 20 Properties in Turkey Ranked by Mobile Web Visitors on Smartphones (2014). <http://www.comscore.com/Insights/Press-Releases/2014/4/comScore-Launches-Mobile-Matrix-in-Turkey>

ülkelerinin ucuz işgücü ihtiyacını karşılayan ve dolayısıyla uzunca yıllar bu ülkelerin işgücü deposu görülen "göç veren" ülke konumundaydı. Bu geleneksel tanımın aksine, son yıllarda ülkeye yönelen göç hareketleri Türkiye'yi aynı zamanda hem "göç alan" ülke, hem de "geçiş" ülkesi olma konumlarına taşımıştır (İçduygu, 2006, s. 70). Gerçekte, Türkiye'ye yönelen göç dalgaları yeni bir olgu değildir. Ulus-devletin inşası sürecinde Türkiye'ye yönelen uluslararası göç hareketlerini, ağırlıklı olarak çevre ülkelerde yaşayan etnik Türklerin ya da Türk kimliğine kolay uyum sağlayacak etnik kimlik ve kökenlerden gelen kişilerin göçü oluşturmuştur. Bundan farklı olarak, son yıllarda Türkiye, çok çeşitli ülkelere çeşitli etnik ve dinsel kökenlere sahip ve farklı amaçlarla gelen ve daha çok "yabancı" olarak nitelenen göçmen gruplarının akımlarına sahne olmuştur (İçduygu vd., 2014, s. 222).

Bu anlamda, Türkiye'ye "göçmen" değil ama daha çok "yabancı" olarak nitelendirilen kişilerin kitle halindeki gelişleri, Türkiye'nin uluslararası göç rejimindeki konumunu değiştirmiş, önceleri sadece "göç veren" bir ülke olarak bilinen tekli konumuna artık "göç alan" ve "geçiş" ülkesi olma durumlarını da katarak üçlü bir konum meydana getirmiştir (İçduygu, 2006, s. 70-71; Kirişçi, 2004, s. 5). Aslında, Avrupa ülkelerine büyük sayılarda misafir göçmen göndermesiyle bilinen bir ülke olarak, Türkiye'nin son birkaç on yılda "göçmen alan bir ülke" haline gelmesi olağan dışı görülmektedir. Bu değişimi tetikleyen birkaç sebep vardır (İçduygu ve Damla, 2012, s. 19-20). Bunlardan biri, komşu ülkelerde ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve güvenlik sorunları buralarda yaşayan insanları Türkiye'ye göçe yönlendiren başlıca unsurlar arasındadır. Ayrıca, Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmesi ve önemli deniz yollarına sahip olması çok sayıda göçmenin Batı'nın gelişmiş ülkelerine göç etmek için Türkiye'yi bir geçiş alanı olarak seçmesine neden olmaktadır. Bunlara ek olarak, özellikle küreselleşme ve ülkede 1980 sonrası yaşanan liberal ekonomik gelişmeler sonucu, yabancı ülke vatandaşlarının ülkede iş bulmaları halinde, uluslararası öğrenci statüsünde veya emekli olarak Türkiye'de oturma ve çalışma izni edinmeleri sıklıkla rastlanan durumlardır (İçduygu vd., 2014, s. 222-223).

Esasında, yurtdışından Türkiye'ye yönelen göç olgusunu ikili bir sınıflandırma içerisinde incelemek doğru olacaktır (İçduygu vd., 2014, s. 222-225): (1) Daha çok "yasal" çerçeveler içerisinde gerçekleşen ya da "kayıtlı" göç hareketlerini anlatan "düzenli göç", ki bu Türkiye'ye çalışma ya da eğitim amaçlı gelen kişilerden ve oturma ve çalışma izni bulunan aile üyelerinden oluşmaktadır. Bu düzenli göç hareketlerini de üç grupta incelemek mümkündür: *Profesyoneller, öğrenciler ve emeklilerin göçü*. (2) Mekik göçü, transit göç, sığınmacı ve mülteci hareketlerini de kapsayan ve daha çok "yasadışı" ya da "kayıtdışı" göç hareketlerine gönderme yapan "düzensiz göç".

Eldeki istatistikler ve tahminler açısından Türkiye'deki düzenli ve düzensiz yabancı göçmenlerin toplam sayısının en azından birkaç milyon düzeyinde olduğunu ve bunun da nüfusun %5'nin altına denk geldiğini ileri süren Sirkeci'nin (2013, s. 6-10) değerlendirmelerine son dönemki yoğun Suriyeli mülteci göçü de eklediğinde (İçişleri Bakanlığı'nın Ağustos 2014'de açıkladığı rakamlara göre Türkiye'deki sadece Suriyeli sayısı 1 milyon 385 bindir) bu oranın daha da yükseldiğini söylemek mümkündür.

Netice itibarıyla, küreselleşme çağında göç coğrafi olarak yaygınlaşmakta ve dünyadaki ülkelerin büyük bir kısmı hedef ülke, kaynak ülke, transit ülke olarak veya aynı anda hepsi birden olarak göç sürecinde yerini almaktadır (Toksöz vd., 2013, s. 11). Günümüzde bu sürecin Türkiye üzerindeki etkisinin giderek arttığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla, geçmişe kıyasla Türkiye oldukça çeşitlenen göçmen kategorilerini bünyesinde barındıran, göç alan ve geçiş ülkesi olma konumunu sürdüren çok boyutlu bir göç sistemine sahip görünmektedir. Bu duruma bağlı olarak yaşanan nüfus hareketlerinin de Türkiye'de sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik sonuçlarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır.

2. "GÖÇ ALAN ÜLKE" OLARAK TÜRKİYE'DE YABANCI GÖÇMEN, MÜLTECİ VEYA SİĞİNMACI ALGISI:

Yukarıda sözünü ettiğimiz göç dalgaları kapsamında Türkiye bir yandan göç alan, bir yandan ise gelen göçmenlere geçiş alanı yaratan bir ülke konumuna gelerek daha kalıcı bir göçmen nüfusa sahip olmuştur. Ancak, öncelikle göçmenlik ile mültecilik veya sığınmacılık arasında bir takım farklar bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Mülteci ve sığınmacıyı göçmen olarak adlandırabilmekle birlikte her göçmen kişiyi sığınmacı ve mülteci olarak tanımlamak mümkün değildir. Göçmen, yaşadığı ülkesini kendi isteğiyle daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla terk eden kişi olarak kabul edilirken, mülteci ülkesini zorunlu sebeplerden dolayı terk eden kişi olarak görülür. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ne³ göre mülteci, "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"dir. Sığınmacı ise, mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk eden ama mültecilik statüsü başvurusu sonuçlanmamış kişiyken, mülteci sığınma başvurusu kabul edilen kişidir⁴.

Bu çerçevede, Türkiye'ye dış göç hareketleri ile gelen göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar buldukları kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Toplumda yerel halkın

³ Bk. The UN Refugee Agency (2014), <http://www.unhcr.org.tr/?content=28&page=29>

⁴ Bk. İltica ve göçmenlik <http://ilticavegocmenlik.tr.gg/M.ue.lteci-Nedir.htm>;
http://www.hyd.org.tr/multecielkitabı/kitap17_.asp?idm=mands

Serdar Ünal
Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi
Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants and Refugees Experience in the Context of "Other"

gelen göçmen gruplarla ilgili algıları, hem belli çalışma alanlarındaki arz ve talebin oluşumu açısından hem de sosyal dışlama ve ayrımcılık mekanizmalarının işleyişi açısından belirleyici olmaktadır. Bu yönde, ABD ve Avrupa ölçeğinde (Türkiye de dâhil) gerçekleştirilen "*Transatlantik Eğilimler Araştırması*"nın (2013) toplumlarda yerel halkın dış göçle gelenlerle ilgili algıları kısmındaki verileri ve yine *Barem Research, WIN/Gallup International Association*'ın '*Göçmenliğe Destek Endeksi*' (2012) araştırması Türkiye'deki mevcut yabancı göçmen algısı hakkında önemli bulgular sunmaktadır:

➤ *Türkiye'de Dış Göç Nasıl Algılanmaktadır?*

Transatlantik Eğilimler Araştırması (2013, s. 37-38)⁵ Raporuna göre, "*göçün ülkeleri için bir fırsat mı, yoksa sorun mu*" olduğu şeklindeki soruya Türkiye'de yanıt verenlerin %54'ü göçü daha çok sorun olarak değerlendirirken, sadece %18 göçün fırsat olduğunu düşünmektedir. %12, her ikisi de diye yanıt vermiştir. Bu soruya, Amerika'da sorun diyenler %47; fırsat diyenler: %46. Benzer şekilde, Avrupalılar'ın %44'ü göçü daha çok bir sorun olarak nitelendirirken, %41'i fırsat olduğuna inanmaktadır.

➤ *Yasal ve Yasa Dışı Göç Endişe Kaynağı Mı?*

Yine aynı raporda "*yasal göç*" için endişe duyulup duyulmadığı sorulduğunda Türkiye'nin %60'ı yasal göçten endişe duyduğunu söylerken, sadece %33 buna katılmamaktadır. Amerika'da %73 ve Avrupa'da %69 çoğunluk endişelenmediklerini söylemektedir. "*Yasadışı göç*"ten endişe duyulup duyulmadığı sorulduğunda ise Türkiye'de endişe duyanların oranı %69, endişe duymadığını söyleyenlerin oranı ise %23'tür. Amerikalılar'ın %61'i endişe duyduğunu söylerken, Avrupalılar'ın %71'i bu görüşü paylaşmaktadır.

➤ *Türkiye'de Göçmenlerin Tehdit Olarak Algılanması Ne Boyutta?*

Göçe dair algı, hem kültürel hem de ekonomik endişelerle şekillenmektedir. Transatlantik Eğilimler Araştırmasında (2013, s. 42-44), artan göçün yarar ve zararlarının hangi önemli kriterlere bağlı olduğuna işaret edecek bir dizi soru sorulmuştur.

"*Göçmenlerin ülkede doğanların elinden işlerini alıp almadığı*" hakkındaki soruya Türkiye'de yanıt verenlerin %70'i, göçmenlerin ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden aldığına inanmaktadır, sadece %24 bu görüşe katılmamaktadır. Bu oran AB'de %50, ABD'de ise %35.

"*Göçmenlerin ulusal kültür için tehdit olup olmadığı*" sorusunda, göçmenlerin ulusal kültür için tehdit teşkil ettiğine en çok inananlar Türkiye

⁵ Bk. Transatlantic Trends (2013), <http://trends.gmfus.org/files/2013/09/TT2013-Key-Findings-Report-in-Turkish.pdf>

(%55) ve Birleşik Krallık'tadır (%46). Avrupa'da (%69) ve Birleşik Devletler'de (%64) üçte ikilik bir çoğunluk tehdit olmadığını söylemektedir.

“Göçmenlerin ülkenin kültürünü zenginleştirip zenginleştirmedigi” sorusunda ise, Türkiye’de yanıt verenlerin %61’i göçmenlerin ülkelerinin kültürünü zenginleştirdiğine inanmamaktadır, %33 buna inanmaktadır. Amerikalılar’ın (%69) ve Avrupalılar’ın (%60) üçte ikilik çoğunluğu zenginleştirdiğini belirtmiştir.

Raporun geneli değerlendirildiğinde, Türkiye henüz Batı Avrupa deneyimine benzer büyüklüklerde bir göç olgusuyla karşılaşmamış bir ülke olmasına rağmen yabancı göçmenlere karşı oluşmuş “tehdit algısı”nın veya negatif yöndeki tutumların Avrupa örneğinden bile daha baskın oluşu dikkat çekmektedir.

Yine, bir başka çalışma olarak, *Barem Research ve WIN/Gallup International Association Göçmenliğe Destek Endeksi*⁶ (2012) araştırması kapsamında dünya genelinde 59 ülkede 50 bin kişi ile yapılan mülakatlar sonucu elde edilen veriler için Türkiye’de bin kişi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Buna göre, göçmenliğe karşı çıkanların oranı dünya genelinde %38 iken, Türkiye’de bu rakam %61’dir. Dünya nüfusunun %34’ü göçmenliği ‘iyi bir şey’ olarak tanımlarken; bu oran Türkiye’de %15’te kalmaktadır.

Bu veriler ışığında düşünüldüğünde aslında Türkiye’de yabancı olarak nitelendirilen gruplarla yerel halk arasındaki ilişkinin ya da yerellerin yabancıyı algılama biçiminin sorunlu olabileceği ihtimali kuvvet kazanmaktadır. Bunda Türkiye’nin özellikle yabancı göçmenlerle bir arada yaşama deneyiminin az olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Her ne kadar Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’ye Balkan ülkelerinden gelen göçmenler olmuşsa da bu göçlerde ortak kökene dayanıldığı fikri bu grupların yabancı olarak tanımlanmamasını sağlamış ve toplumla kaynaşmalarını kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Bu anlamda, yabancıyla ya da farklıyla birlikte yaşama deneyimi açısından en yakın örnek olarak büyük bir kitleyi oluşturan Suriyeli mülteciler Türkiye için bir ilk olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Türkiye’de yabancı olarak Suriyeli göçmenler ya da mülteciler meselesi daha önceki deneyimden oldukça farklı bir içerime ve dinamiğe sahip görünmektedir. Bu yeni deneyimde özellikle yabancıya, farklıya bakış veya kendisine benzemeyenle diyalog noktasındaki problemler de gün yüzüne çıkabilecektir. Zira, farklılıkları nasıl algılamamız gerektiği meselesi daha ziyade bireysel ve dolayısıyla sosyal farklar söz konusu olduğunda problematik hale gelmektedir. Bu manada, farklı gruplara bakışın zihniyet temelleri, bireylerin bir arada yaşayabilmelerini kolaylaştırabilir de

⁶ Bk. [http://smtp.barem.com.tr:8080/map.nsf/0/C79B63E53D20F543C2257A7600542B10/\\$FILE/Barem_Research_Gocmenlik_Basin_Bulteni.pdf](http://smtp.barem.com.tr:8080/map.nsf/0/C79B63E53D20F543C2257A7600542B10/$FILE/Barem_Research_Gocmenlik_Basin_Bulteni.pdf)

Serdar Ünal
Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi
Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants and Refugees Experience in the Context of "Other"

zorlaştırabilir veya imkânsız hâle de getirebilir. Bu yönde, "göçmenler ve yereller" arasındaki ilişkide farklılıklara ilişkin algıların zihniyet temelleri de önem taşımaktadır.

Aslına bakılırsa, tarih boyunca farklının veya farklılıkların algılanmasında ve toplumsal hayat içerisinde yabancıyla ya da farklıyla beraber yaşanmasının temininde en büyük sıkıntılardan biri "öteki"leştirme süreci olmuştur. Zira ötekileştirme süreci başladığı andan itibaren farklılıkların ya da farklının marjinalite olarak algılanması ile birlikte genellikle dışlama ve çatışmanın da başladığı yaşanan bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürer, 2007, s. 104). Bu manada, insanın 'öteki' olarak gördüğü yabancıyı veya farklıyı algılayamaması, onu anlayamaması hatta 'öteki'nin farkında olmaması dünya tarihinde olduğu gibi, bugün de önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE SURİYELİ KONUKLAR: YABANCININ VEYA FARKLININ ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ:

Birleşmiş Milletler verilerine göre savaş, işkence ve kötü muamele nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan insan sayısı 2013 yılı itibarıyla tüm dünyada 50 milyonu aşmış durumdadır. Bu rakam 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez bu seviyede görülmektedir⁷. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (2013) hazırladığı rapora⁸ göre, bu sayı 51.2 milyonla bir önceki yılda mülteci olan insan sayısını 6 milyon geçmiş durumdadır. Sadece Suriye'de 6.5 milyon kişi bu şekilde yerinden edilmiştir. Hâlihazırda gelişmekte olan ülkeler mültecilerin %86'sına ev sahipliği yaparken, refah seviyesi yüksek olan ülkeler ise sadece %14'ünü barındırmaktadır. Her ne kadar Avrupa sığınma isteyen insan ve göçmenlerin sayısındaki artıştan endişe duysa da, gelişmiş ülkelerin misafir ettiği mülteci sayısı ile gelişmekte olanların misafir ettikleri sayı arasındaki fark giderek açılmaktadır. Bundan 10 yıl önce gelişmiş ülkeler mültecilerin %30'una ev sahipliği yaparken, %70 ise diğer ülkelerdeydi.

Türkiye'de de neredeyse nüfusun %2'lik bir kısmına tekabül edecek sayıda Suriyeli mültecinin olduğu bilinmektedir. İçişleri Bakanlığı'nın Ağustos 2014'de açıkladığı rakamlara göre, Türkiye'deki Suriyeli sayısı 1 milyon 385 bindir. Yine Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (2014) raporuna⁹ göre ise, Türkiye'de bulunan Mülteci sayısı 1.6 milyon civarındadır. Bu bağlamda baktığımızda, bu denli yoğun göç akınını yeni deneyimleyen Türkiye'nin çeşitli kentlerinde bu mültecilerin bir kısmı kamplarda bir kısmı yerel halkla birlikte yaşamaktadır.

⁷ Bk. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration Report (2013), <http://www.un.org/en/development/desa/.../migration-report-2013.shtml>

⁸ Bk. The UN Refugee Agency (2013), <http://www.unhcr.org/52af08d26.html>

⁹ Bk. The UN Refugee Agency (2014), <http://www.unhcr.org.tr/>

Söz konusu yerel halkın mültecilerle ne türden bir ilişki içinde olduğunu anlamak ve onları algısal olarak nasıl değerlendirdikleri önemlidir.

Büyük sayıda mülteci ve yerinden edilmiş insan akışı kaynaklara yeni kısıtlar getirebilir ve onları konuk eden ülkenin ya da bölgenin istikrarını bozabilir. Bu yönde S. Elitok (2013), ülkelerindeki kriz ortamından kaçmak zorunda kalanların oluşturduğu mülteci akınlarının ve özellikle Suriyeli mülteci krizinin Türkiye’de genel olarak yabancı göçmenlere yönelik var olan olumsuz görüşleri daha da şiddetlendirdiğini ileri sürmektedir. Olumsuz görüşlerin yaygınlaşması noktasında, özellikle medyanın konuyu ele alma biçiminin son derece önemli olduğunu vurgulayan Mülteci-Der İdari Koordinatörü P. Erçoban (2014), mültecilerin, “*zavallı insanlar, kaçaklar, suça karışanlar, problemlili insanlar, ülkeye sıkıntı veren, suç oranlarını yükselten, katil, tecavüzcü, hırsız*” şeklinde sunulduğu birtakım haberlerin ayrımcı, yabancı/mülteci düşmanı, nefret içeren söylemlerin yayılmasına neden olduğuna işaret etmektedir.

Bu bağlamda, makalede bugün için yoğun bir Suriyeli mülteci akınıyla karşılaşan Türkiye’de internet temelli bazı blog ve forum ortamlarında mültecilere yönelik inşa edilen tutumların somut söylemlere yansımaya şekline dair bazı örnekler irdelenmeye çalışılmıştır. Bu yönde, çalışma kapsamında insanların gerçek yaşamda çok çeşitli neden ve engellerle açıklayamadığı bazı düşüncelerini paylaşabildiği online blog ve forum ortamlarında bir sosyal ve siyasal konu olarak Türkiye’deki Suriyeli mülteciler meselesi kapsamında bazı medya haberlerine yönelik olarak kullanıcıların konu karşısında yaptıkları değerlendirmeler ve aldıkları konular nitel anlamda değerlendirilmiştir.

Bu hedef doğrultusunda, haber sitelerinin izlenme oranını dünya genelinde ayrıntılı şekilde ölçen uluslararası bağımsız internet ölçüm şirketi “*Analytics for a Digital World com Score*”un 2013 ve 2014 raporlarında Türkiye’nin en çok ziyaret edilenleri arasında ilk iki sırada yer alan (hurriyet.com.tr ve milliyet.com.tr) online haber sitelerinde 07 Mayıs 2014 - 19 Eylül 2014 tarihleri arasında “*Suriyeli’lerle gerginlik*” temalı haberlerle alakalı olarak internet kullanıcılarının konuyla ilgili görüşlerinin paylaşıldığı “iki haber sitesi platformu”nda¹⁰ öne çıkan söylemler incelenmiştir. Bu

¹⁰ 07.05.2014–19.09.2014 tarihleri arasında <http://www.hurriyet.com.tr> ve <http://www.milliyet.com.tr> adresli sosyal medya organlarında “Suriyeli’lerle Gerginlik Temalı” haberlere ilişkin yorum ve değerlendirmelerin yapıldığı aşağıda linkleri verilen online sosyal platformlarda toplam “1035”kullanıcının görüşleri incelenmiştir.

07.05.2014 “Reyhanlı’da Gergin Saatler”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=23220937>

08.05.2014 “Ankara’da Suriyeliler ile Mahalleli Arasında Gerginlik”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/Listarsiv.aspx?HaberID=26375256&PageNo=5>

11.05.2014 “Ekmek Bıçağıyla Suriyeli Kovaladı”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=26387209>

çerçevede konuyla ilgili olarak toplamda “1035 kullanıcının görüşleri” taranmış olup bu yönde elde edilen nitel özelliğe sahip veriler “betimsel düzeyde” analiz edilmiştir.

İncelenen görüşler arasında Suriyeli mültecilere yönelik dışlayıcı, küçümseyici, ötekileştirici söylemlerin ağırlıkta olduğunu ancak mültecilerle, sığınmacıların sınır ötesi hareketlerini Benhabib'in (2006, s. 17) ifadesiyle uluslararası insan hakları rejiminin konusu olarak değerlendirenlerin azınlıkta kaldığını söylemek mümkündür. Şüphesiz, burada dışlayıcı, ayrımcı görüşlerin toplumun genel kanaatini yansıttığını söylemek mümkün değildir. Buradaki söylemlerin sınırlı bir kitlenin görüşlerini yansıttığı gerçeğini de göz önünde bulundurmak gerekiyor. Konuyla ilgili mevcut çalışmaların (bu metin içinde de bazılarını değinileceği üzere) henüz küçük ölçekli olduğunu ve genel ülke çapındaki resmi tam olarak ortaya koyabilecek kapsamda olmadığı açıktır. Bu yönde daha kapsamlı veriler ortaya koyabilecek büyük ölçekli çalışmaların yapılması noktasındaki aciliyet de böylelikle açığa çıkmaktadır.

Bu incelemede asıl dikkat çekilmek istenen husus genel olarak toplumdaki Suriyeli mülteciler özelinde yabancı göçmelere yönelik olumsuz algıların uç boyutlara vardığında ortaya çıkabilecek tablodur. Şimdilik durumun aşırı uç söylemler olarak tanımlanması umudu içinde olduğumuzu söylemekle birlikte asıl tehlikenin dışlayıcı, ayrımcı, ötekileştirici ve nefret içeren türden söylemlerin zamanla sıradan hale gelebileceği ihtimalidir. Zira, Sirkeci'ye (2013, s.6-10) göre, Türkiye henüz yabancı düşmanlığı ve nefret suçlarına karşı yasalarını ve yaptırımlarını henüz tamamlamış değildir ve

-
- 02.07.2014 “Gaziantep'te 25 Suriyeli Gerginlik Yaşanan Mahalleden Tahliye Edildi”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=26724979>
- 14.07.2014 “Kahramanmaraş'ta 'Suriyelileri İstemiyoruz' Yürüyüşünde Olaylar Çıktı”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=26800668>
- 16.07.2014 “Gaziantep'te Tehlikeli Gerginlik”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=26817063>
- 13.08.2014 “Gaziantep'te Suriyeli Gerginliği”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=26993691>
- 16.08.2014 “300 Bin Suriyeli Geldi Acil Önlemler Alınmalı”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=27014175>
- 19.09.2014 “Gerginlik Yaşanan Bölgede Sınır Açıldı”, <http://haberyorumlari.hurriyet.com.tr/ListArsiv.aspx?HaberID=27235646>
- 07.05.2014 “Hatay'da Türk-Suriyeli Kavgası!”, <http://yorum.milliyet.com.tr/gundem-hatay-da-turk-suriyeli-kavgasi-/haber/45/54175660/index.htm>
- 11.06.2014 “Suriyeliler ile Mahalleli Kavga Etti: 2 Yaralı”, <http://yorum.milliyet.com.tr/gundem-suriyeliler-ile-mahalleli-kavga-etti--2yarali/haber/45/80197472/index.htm>
- 13.07.2014 “Kahramanmaraş'ta Tehlikeli Gerginlik!”, <http://yorum.milliyet.com.tr/gundem-kahramanmaras-ta--suriyeli-istemiyoruz--eylemi/haber/45/80994990/index.htm>
- 16.07.2014 “Gaziantep'te 'Suriyeli' Gerginliği”, <http://yorum.milliyet.com.tr/gundem-gaziantep-te--suriyeli--gerginligi/haber/45/81020899/index.htm>
- 20.07.2014 “Gaziantep'te Tehlikeli Gerginlik”, <http://yorum.milliyet.com.tr/gundem-gaziantep-te-tehlikeli-gerginlik/haber/45/81150897/index.htm>
- 17.08.2014 “Suriyeliler'in Kaldığı Kampta Kavga”, <http://yorum.milliyet.com.tr/gundem-suriyeliler-in-kaldigi-kampta-kavga/haber/45/81618318/index.htm>

gündelik hayatta bu tür yabancı düşmanlığı ve nefret suçları Avrupalı komşularına kıyasla daha yaygın görülebilir.

Nitekim, “Suriyeli mültecilerle gerginlik” temalı bazı haberlere yönelik incelenen sosyal medya platformlarındaki kullanıcıların görüşlerinde ön plana çıkan daha çok olumsuz yöndeki dışlayıcı, ayrımcı tutumları belli kategoriler halinde sunmak faydalı olacaktır.

Bu bağlamda, konuyu daha çok “güvenlik” ve “düzen” kaygısı içinde açıklamaya çalışan söylemler oldukça yoğun bir yer işgal etmektedir:

Tablo 1: “Güvenlik” ve “Düzen” Kaygısı İçeren Söylemler

“acilen tüm illerdeki Suriyeliler sınır bölgelerinde kamplara toplanmalıdır, toplumun düzeni bozulmadan ve daha kötü ve vahim sonuçlarla karşılaşmadan...çoluk çocuk hastalar, toplumun endemik düzenini kimsenin bozmaya hakkı yok...”

“...dışarı çıkamıyoruz, kadınları, çocukları rahatsız ediyorlar, tehdit ediyorlar...bunların hepsi eşkiya...”

“...Ankara’da parklar, sokaklar aç, işsiz Suriyeli dolu...Yakında asayiş sorunları başlayabilir. Bunlar savaşı bahane edip Türkiye’de kalıcı olmak istiyorlar. Allah göstermesin, Türkiye’de iç kargaşa olsa 1 milyon kişi başka ülkeye göç eder mi?...”

“İstanbul’da da her yer doldu taşıtı...çingeneler bir yandan, bunlar bir yandan hayatımızı oldukça zorlaştırıyorlar...bahçede en ufak bir şey bırakamıyoruz, sabaha hepsi çalıyor...”

“...almasımlar kardeşim ya ne bu ya tamam insan sevgisi falan filanda ülkemde huzur kalmadı...”

“...vidansızlık ya da acımasızlık değil ancak yapılan iyilik benim huzurumu, güvenliğimi tehlikeye atıyor, eşimin çocuğumun dostlarımın hayatını zorlaştırıyor ve ekonomik olarak sıkıntıya sokuyorsa kimse kusura bakmasın önce can sonra canandır...ki gelenlerin nesi canandır o da muamma...”

“...bakmasını bırakın Suriyeliler geldiğinden beri yeni yeni hastalıklar yeni yeni aşular... kimse kusura bakmasın tabi ki çok acı bir durum ama benim insanım benim çocuklarım daha önemliler...”

“...şehir tamamen Suriyeli gibi olduğundan dolayı artık hepimiz bu durumdan inanılmaz rahatsız...sokaklarda yürüyemez bazı semtlere özellikle gitmez olduk...”

Söylemlerde yansıdığı üzere, özellikle “güvenlik” ve “düzen” konusu ekseninde şekillenen yerli halkın kaygıları veya endişeleri neticesinde ortaya çıkan dışlayıcı tutumlar ayrıntılı bir açıklamayı gerektirmektedir. Bu yönde, yerli halkın dışarıdan gelen Suriyeli gruplara yönelik en büyük endişesinin veya kaygısının güvenlik boyutunda olduğu gözlenmektedir. Bu anlamda, söylemlere yansıdığı şekliyle Suriyeli göçmenlerin çoğu zaman “bilinmezlikler ve kaygılarla dolu bir korku alanı” olarak değerlendirilmesi en azından önlem alınması gereken bir şekilde tasarlanması, toplumsal güven ve güvensizlik olgusuyla bağlantılı görünmektedir. Fukuyama’nın (1995, s. 26) sosyal sermayenin bir unsuru olarak ele aldığı “güven”,

kuşkusuz insanların güvenlik ya da güvensizlik algılamalarından bağımsız bir şey değildir. En nihayetinde güvensizliğin altında yatan unsurlar arasında belirsizlik ve bilinemezlik faktörlerinin rol oynağı söylenebilir. Bu yönde güvenliğin artırılmasına yönelik kaygılar veya endişelerbir noktadan sonra kendini sürekli tehdit altında hissetme duygusunu daha yoğun olarak gündeme getirir. Nitekim, söylemlerde Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla “*tehlikeli yabancılar*” veya “*potansiyel tehlikeli gruplar*” olarak tanımlandıkları görülmektedir. Dolayısıyla, “*tehlike arz eden*”, “*suç işleyen*” veya “*işleme potansiyeli olan*” gruplar veya insanlar olarak tarif edilen Suriyeli göçmenlerin yerlilerin yaşadıkları bölgeye, kente ya da mahallelere hâkim olmaya başladıkları düşünülmekte ve bu da “*tehlikeli yabancılarla dolu bir ülke, bölge, kent veya mahalle*” kavrayışını ön plana çıkarmaktadır. Furedi’ye (2001, s. 170-172) göre, günümüzde “*tehlikeli yabancılarla dolu bir dünya*” algısının çok yaygın olduğu bir toplumda, yabancılar ve riskler karşısında duyulan korku ya da kaygı güvenin azalmasıyla doğru orantılıdır. Birçok yazara göre, belirsizlik güvenin zayıflamasına yol açmış, bu da toplum için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Bu sürecin diğer yüzü, toplumsal yalıtım, savunmasızlık duygusu ve risk altında olma hissini artmasıdır. Bu bağlamda, bir risk kültürü içinde ötekilerin dünyası bilinmezlikler ve kaygılarla dolu bir korku alanı yaratmaktadır. Aslında, bu korku veya kaygı alanı da yabancıların farklı toplumsal köken ve çevrelerden geliyor olmalarına atıfla, Giddens’in (2010, s.64) ifadesiyle, her bireyin farklı rutin biçimlerine dayalı kendine özgü bir varlıksal güvenlik çerçevesi geliştirmesine yol açmaktadır.

Suriyeli mültecilerle ilgili özellikle “*ekonomik kaynakların paylaşılmak istenmemesinden*” doğan olumsuz algıların varlığı dikkat çekmektedir:

Tablo 2: Ekonomik Kaynakların Paylaşılmasından Kaynaklanan Problemler Temelindeki Söylemler

<p>“...biz kendi fakirimizi doyurduk da bunlar mı eksik kaldı? Ben önce kendi vatandaşımı düşünürüm...”</p> <p>“...duyduğum kadarı ile Suriyeliler vergi ödemiyorlarmış, haksız rekabet olunca olacağı bu, politikacıların işgüzarlığı, çeken halk...”</p> <p>“...Asgari ücretli ile aynı maaşı alıyorlar! Ne yaptılar da hak ettiler! Kendimize bakmışız gibi bir de onlara bakıyoruz ayıp ayıp! Hepsini geri gönderelim...”</p> <p>“...bedavadan yiyip içip yattıyorlar yeter artık biraz da Irak da İran’da konaklasınlar...bu ülke hayrat değil ne şehirde ne köyde huzur kalmadı...”</p> <p>“...ne diyebilirim haklılar...ben de şikayetçiyim daha kendi milletimizi doyurmadan birçok refah düzeyi yüksek ülke varken bize düşmezdi onları ülkemizde barındırmak....”</p> <p>“Suriyeli mülteci daha ne kadar ülkemde kalacak ?köylüden, işçimden, memurdan, esnaftan emekliden toplanan paraları neden çarçur ediyorsunuz?”</p>

“...bu seneki sebze meyve ve temel gıda maddeleri fiyatları hiç bir zaman bu kadar yüksek olmamıştı. onları beslemekten biz kendi milletimizi besleyemiyoruz...”

İncelenen görüşlerde özellikle güvenlik kaygısıyla birlikte en çok ileri sürülen meselelerden biri olarak görünen “ekonomik kaynakların paylaşılması” meselesinin son derece rahatsızlık yarattığı ve dışlayıcı, ayrımcı söylemlerin “meşruiyet kaynağı” haline dönüştüğünü söylemek mümkündür. Söylemlerde devletin aslında Suriyeli göçmenlere hak etmedikleri halde yaptığı yardımların “ülkenin genel ekonomik gücünü zayıflatacağı”, “devletin bu yüzden kendi insanını ihmal etmek zorunda kalacağı” yönündeki kaygılar ön plana çıkmakta ve bu kaygılarla birlikte devletin ilk vazifesinin kendi insanını doyurması gerektiğinden hareketle meşruiyet kazandırılan bir dışlayıcı dil hâkim olmaktadır. Özellikle “düzenin bozulduğu” ve “istikrarsızlık ortamının geliştiği” yönündeki kanaatler “biz” ve “öteki” temelinde Suriyeli göçmenlere yönelik güçlü bir tepkiyi açığa çıkartmaktadır. İnce’nin (2011, s. 182) de belirttiği üzere, aslında, ‘biz’ açısından, “öteki”yi tanımlayan en önemli özellik, “düzen bozma potansiyeli”dir. “Biz”, ne kadar istikrarsızlık getirmeyecek olan, düzenin yeniden üretimini sağlayan ve bu nedenle toplumun var oluş amacına uyanı temsil ediyor ise, “öteki” de, bir o kadar düzen bozma, istikrarsızlık getirme, düzenin işleyişini sağlayan gelenek, yasa, normların içini boşaltma potansiyeline sahip ve tehlikeli olanı temsil edendir. Bu bağlamda, öteki, biz açısından kendini güvende ve rahat hissettiği koşulları ortadan kaldıracak güce sahip “potansiyel düşman” olarak görüldüğü için, “korkulan” ve “kurtulması gereken” olarak değerlendirilir. Bundan dolayı, söylemlerde biz algısında öteki olarak Suriyeli mülteciler kurgulanan “bozguncu” kimlikleriyle ön plana çıkmaktadırlar.

Suriyeli mülteciler meselesini ağırlıklı olarak “ırksal veya etnik” temelde değerlendiren ve bu bağlamda dışlayıcı ve ayrımcı bir söylem geliştirenler de dikkat çekmektedir:

Tablo 3: Irksal ve Etnik Temelli Yaklaşımlar

“...bunlar insan olsa vatanlarını savunurlar...vatanına ihanet edip kaçan canlının Türkiye de ne işi var ? Iraklı, Suriyeli, Kürt, Ezidi, Arap istemiyoruz...Türkiye Ortadoğu olmayacak...”

“...kendi ülkesinden kaçanları, kendilerini bile savunmayanları, ülkemize almak zorunluluğumuz yok...yeter her taraf onlarla doldu...bizim derdimiz bize yetiyordu bir de onlar çıktı...is-te-mi-yo-ruz...”

“...Türkiye savaşa girse ve aynı duruma düşse bize sırtını ilk dönecek millet Araplar’dır! Kurtuluş Savaşı’nı hatırlayın...”

“...kendi sıkıntılarımız yetmiyormuş gibi bir de yabancıların sorunları ile uğraşıyoruz...kendi ülkelerinde adamlar zaten sorunlu, ayrıca dostta değililer...ilk fırsatta Hatay’ı alırlar fırsat bulsalar...her yerleştikleri yerde halkı huzursuz ediyorlar...acaba aynı şey bize olsa bir bardak bile su verirler miydi?”

"...devam edin almaya ileride biz azınlık olucaz..."

"...ülkenin etnik dengeleri Türkler aleyhine hızla bozulmaya devam ediyor...20 sene sonrası çok korkunç..."

"...önüne geleni han kapısı gibi içeriye alıyorlar...her taraf Arap doldu nedir bu rezillik..."

"...balkan göçmenleri kendi anavatanlarına geldiler, bunlar sığıntı ne olduğu belli olmayan insanlar..."

Söylemlerde dikkat çeken önemli bir unsur da ülkelerinden kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin "vatan haini" olarak nitelenmesi ve özellikle "Arap etnik kimliği"ne yönelik geliştirilen negatif yöndeki düşüncelerin ayrımcı ve dışlayıcı bir nitelik kazanmış olmasıdır. Bu yönde, meselenin insani boyutta ya da uluslararası insan hakları rejiminin konusu olarak değil de ırksal veya etnik temelde "kendinden olan ve olmayan" biçiminde tanımlanıyor olması her türlü önyargı ve genellemeye açık bir kurguyu başka bir deyişle görece "ırkçı" ve "etnik merkezci" bir yaklaşımı söylemlerde ortaya çıkarmaktadır. Aslında "kendinden olmayan" dediğimizde benden/bizden başka birilerini, diğer deyişle "öteki"ni kastediyoruz. "Öteki", bir tahayyüldür ve fiili gerçekliğin açık belirleyiciliğine rağmen o, sübjektivizmi ve her türlü önyargıyı yansıtmaktadır. "Öteki" dışımızda kalanın, bizimle aynı vasatı paylaşmayanın, düşman olanın kurgulandığı bir resmetmedir (Abaza ve Stauth, 1996, s. 91). Çünkü kültürel kimliklerin biçimlenmesi "öteki"nin tanımlanma işi her zaman "öteki"lerin değerlerinden, özellik ve yaşam tarzlarından ayırt edici olmayı içermektedir (Larrain, 1995, s.197). Nitekim, öteki kavramına dayanarak yaratılmış ırkçılık, etnik merkezcilik, tek kültürcülük, yabancı düşmanlığı vb. gibi pek çok negatif akım sayılabilir (Sayın, 1997, s. 33).

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye kabul edilmesini "ülke çıkarlarıyla örtüşmeyen" ve dolayısıyla "rasyonel olmayan" bir tavır olarak yorumlayanların geliştirdikleri "maliyet unsuru"nu temel alan söylemler de oldukça negatif bir içeriğe sahip görünmektedir.

Tablo 4: Ülke Çıkarları ve Maliyet Unsurlarını Temel Alan Söylemler

"...bir ülkenin, bir devletin en başta gelen önceliği kendi ülkesini korumak kendi vatandaşlarının menfaatlerini düşünmek ve ona göre hareket etmektir...yüzbinlerce Suriyeli alınmasının bizlere ve ülkemize nasıl bir yararı olacak?..."

"...bunların beslenmesi tedavisi var, şimdi kış da geliyor...dogalgaz, elektrik, benzin yeni yeni vergiler derken bunların masrafları çıkar millet nasıl olsa veriyor..."

"...acırsan acınacak duruma gelirsin!..."

"...Suriyeli dedikleri ne olduğu belirsizleri en çok ABD seviyor,,,oraya gitsinler..."

"...burası dünyanın insan ambarı mı? Ortadoğu ile petrol ile kimin zoru varsa, bu

ülkeleri kim karıştırıyor ise kaymağını yemesini bildiği gibi zahmetini de çeksın! yeter, başka kambur istemiyoruz! kendimiz himmete muhtaç...”

“...neden komşularımız bir İtalya, Fransa ya da Almanya değil ki sanki ne kadar zararlı ülke varsa çevremizde...”

“...yıkılmış bir ülkenin insanları olan Suriyeliler sizce ülkelerine geri dönecekler mi? hiç sanmıyorum, ülkenin her tarafına savrulup içimizde erimeye çalışacaklar, bunun ceremesini ileride çocuklarımız çekecek...”

“...kimse kusura bakmasın önce can sonra canan...hadi herşey bitti nasıl

Suriyeli mültecilerin Türkiye’de olmalarını “ülke çıkarlarıyla” örtüşmediğini dolayısıyla “rasyonel bir politika olmadığı”nı, bunun uzun vadede daha da fazla problem çıkaracağı kaygısını öne çıkaran söylemler oldukça kötümser bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Göçmenlere yönelik bu türden bir yaklaşım egoist ve çıkar endeksli bir içeriğe sahip görünmektedir. Bu tür bir yaklaşım uluslararası veya devletlerarası ilişkileri tamamen “güç ve çıkar mücadelesi” temelinde açıklayan “realist teorileri” hatırlatmaktadır. Bu teoriye göre, uluslararası politika, özünde güç ve çıkar mücadelesi olarak tanımlanabilecek bir siyasal süreçtir. Buna göre, devletler her zaman çıkarları peşinde koşan, rasyonel karar veren insanı ve insani ilişkileri merkeze almayan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Realistler, bu yapı içinde, her bir devletin kendi güvenliğini kendisi sağlamak zorunda olduğunu varsayarak diğer devletlerin de aynı şekilde davranacağını ve dolayısıyla “ne pahasına olursa olsun” her bir devletin kendi çıkarı doğrultusunda hareket edeceğini ileri sürmektedir (Lopez ve Stohl, 1989, s. 9-10; Kegley, 1995, s. 4-5). Realistlere göre, rasyonel bir aktör olan devlet dış politikada “malîyet unsuru”nu dikkate almak durumundadır. (Grieco, 1995, s. 153). Bu bağlamda düşünüldüğünde, mülteciler meselesinde tamamen güce ve çıkara dayalı bu türden malîyet unsurunu önceleyen bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini düşünenlerin söylemleri mülteci, sığınmacı vb. olguları uluslararası insan hakları rejiminin konusu olmaktan oldukça uzaklaştırmış görünmektedir.

Bunlar dışında “Suriyeli mültecilerin ülkeden gitmeleri gerektiğini” öne çıkaran diğer dışlayıcı ve ötekileştirici söylemler de oldukça kötümser bir tablo ortaya koymaktadır:

Tablo 5: Suriyeli Mültecilerin Ülkeden Gitmeleri ya da Gönderilmeleri Gerektiğini Vurgulayan Söylemler

“...daha ne hırsızlıklar ne olaylar çıkacak belli değil! maalesef tek kurtuluş yolu polis tuttuğunu bindirip otobüslere atacak sınırdan dışarıya...”

“...ben de istemiyorum bu adamları...çok isteyen evinde misafir etsin!!

“...Suriyelileri koruyanların mantığını anlamıyorum ben ya kurtuluş savaşında bizim millet kaçtı mı? hiç acımam kalıp direnselerdi...kendi aç karnımızı zor doyuruyoruz...”

“...Suriyelileri ben de istemiyorum...başka ülke mi kalmadı?...kovsan artık gitmezler

yerleştiler bir kere..."

"...bunlar buraya ne amaçla geliyorlar...terörist, hırsız, kaçakçı; bunlara niye yardım ediyoruz ki..."

"...dağdan gelmiş bağıdakini kovuyorlar...kendilerini ne zannediyorlar bunlar..? bence Suriye'de ki savaş biter bitmez ülkeye giriş yapan tüm Suriyeliler gönderilmelidir...kendi derdimiz bize yeter zaten..."

"...Suriyelileri halkın içine sokmayın, istemiyoruz..siz getirdiniz siz bakacaksınız...halkın bunları beslemek gibi bir yükümlülüğü yok..."

"...lütfen defolup gider misiniz ülkemizden?..."

"...ülkemde Suriyeli istemiyorum...evlerinizi kiraya vermeyin...gitsinler ülkelerinde mücadele etsinler..."

Söylemlere yansıyan özellikle "Suriyeli yabancıların bir an önce ülkeden gitmeleri ya da gönderilmeleri" gerektiği düşüncesi son derece ayrımcı ve ötekileştirici bir nitelik kazanmaktadır. Yabancı olarak mültecilere yönelik geliştirilen negatif algılar onlara yönelik kolektif bir hareket veya direnç geliştirilmesi gerektiği düşüncesini beraberinde getirmektedir. Bu anlamda, söylemlerde "ev sahibi" olma fikrinin topluluk içinde yarattığı ortak bilinç veya kenetlenilmesi gerektiği inancı, sonradan aralarına katılan Suriyeli yabancıya karşı "sınır çizilmesi" olarak karşımıza çıkmaktadır. "Yabancıya karşı sınır çizme gayreti"nin amacı, çoğunluğun kendi içinde yarattığı ötekine, ötekileştirebileceği birilerini göstererek, korumak istediği irkını ve kültürünü, çoğunluk içinde bölünme yaratmadan korumanın meşruluk zeminini oluşturmaktır. Bunun sonucunda ortak bir harekete dönüşen yabancıya karşı dışlama davranışı, "yabancılara karşı olmak" ve "onlara karşı birliği korumak güdüsü" biçiminde "ideolojik bir algı" olarak karşımıza çıkar (İnce, 2011, s. 179). Bu ideolojik algı da, "yabancıların veya farklının inkâr edilmesi", "bir tehdit unsuru olarak görülmesi" ve "oradan atılması" için meşru bir gerekçe şeklinde tezahür etmektedir.

Burada özellikle ben/biz olarak tanımlanan şeyle öteki arasındaki sınırın oldukça katı bir biçimde çizildiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede Parker'e (2007, s. 1) göre, "eğer ben/biz katı/otoriter bir şekilde kurulmuşsa, özgüven yoksunluğu yaşıyorsa, öteki saydıklarıyla arasında hiç bir ortak insani zemin varsaymıyorsa, kendi içindeki öteki konumlarının ya da potansiyellerinin farkında değilse ya da onları inkar etme ihtiyacındaysa, öteki, yani benden/bizden farklı olan, beni/bizi de etkileşim içinde geliştirebilecek bir zenginlik olarak görülmez, onun yerine derinden derine teğelleri zar zor tuttuğu sezilen beni/bizi bozacak bir "tehdit unsuru" olarak görülür". Bu durumda en hafif tepki öteki sayılanla hiç bir anlamlı ilişki kurmamak, onu merak etmemek, ondan ayrı ve uzak durmaktır. Daha ağır bir tepki, ötekini kendimize benzetmeye çalışmak, farklılıklarını inkâr etmek, asimile etmeye çalışmaktır. En ağır tepki ise ötekini "tehlikeli

düşman” olarak kodlayıp saldırganlaşarak “*yok etmeye*” çalışmaktadır. Bu noktada özellikle önyargı ve kategorileştirme süreçlerinin de son derece önemli bir rol oynadığını söylemek gerekmektedir. Schnapper’in (2005, s. 154) ifadesiyle “kategorileştirme süreci algıları genelleştirmeye, gruplar arasındaki ayrılıkları vurgulamaya ve üstü açık ya da kapalı olumlu ve olumsuz değer yargıları atfetmeye yol açar”. Aslında, İnce’ye (2011, s. 185-186) göre, tamamen kurgusallığa dayanan önyargı söylemleri oluşana kadar ‘öteki’nin ayrıklığının yıkıcı bir etkisi görülmez ama önyargının oluşumu ve ‘öteki’nin düşmanlaşmasıyla geri döndürülemez yıkıcı bir dönüşüm başlar. Bundan sonra, “öteki” kurnazdır, medeni olmayandır, geriliğin temsili ve sebebidir, yaşanan olumsuzluklardan ‘biz’ yerine sorumlu olandır, yani “*günah keçisi*”dir.

Bu bağlamda, Suriyeli mültecilerin Türkiye’de özellikle “*geçicilik*” ve “*kalıcılık*” durumları noktasındaki belirsizliğin yaratmış olabileceği bilinemezlik faktörü, yerel halkta yukarıda bahsedilen *güvenlik ihtiyacını körükleyen, ekonomik kaygıları artıran ve günah keçisi olarak ilan edilenlerin artık ülkeden kovulmaları* gereken öteki veya düşman biçiminde tanımlanmasına neden olan bir değişken olarak görülebilir. Örneğin, Karaca’ya (2013, s. 68) göre, Suriyeli mülteciler ülkede “*misafir/konuk*” olarak anılsa da, ülkede geçirdikleri süre göz önüne alındığında söz konusu kavramın sosyal realiteleri açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Son *USAK (2013) araştırması*¹¹ ışığında denebilir ki, mültecilerin %84’ü geri dönme niyetinde olsa da, ülkede hâkim olan devasa yıkım geri dönüşleri uzun süre ertelemelerine sebep olacaktır. Yani misafir olarak görülseler de, mülteciler gün geçtikçe -son derece doğal bir sürecin sonucu olarak- daha çok kalıcılışmaktadır. Bu ise hem *mülteciler-yerel halk*, hem de *mülteci-mülteci* bağlamında kimi sorun ve çatışma alanlarını çoğaltma potansiyeli taşımaktadır. Bu noktada, Elitok (2013) da geçici olma hali ile bir ülkeye yerleşerek kalıcı olmak arasındaki farkın yabancı algısını ölçen çalışmalarda artık daha belirgin hale geldiğini vurgulamaktadır. Buna göre, dünyanın her yerinde misafirliğin kısa olması gerektiği kanısı hâkimdir; misafirler komşu olmaya başladıkları an onlara karşı duygu ve düşünceler çoğunlukla tersine dönüvermektedir.

Bu yönde, Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli mültecileri, İzmir ve Mardin örneğinde konu eden A. Karadağ’ın (2014)¹², “*İzmir, Bir Kentin Mültecileri: Suriyeli Mültecilerin Kente Sosyo-Mekânsal Etkileri*” isimli çalışmasıyla ilgili olarak sunduğu “*yabancı algısı ile birlikte dışlanma pratiklerinin de geliştiği*” yönündeki tespitleri aslında misafirlikten komşu statüsüne geçmeye başladığı varsayılan Suriyeli mültecilere yönelik geliştirilen dışlanma pratiklerine dair önemli kanıtlar sunmaktadır.

¹¹ Bk. <http://www.usak.org.tr/usak, No:13-04>.

¹² Bk. Karadağ, A. (2014) “Suriyeli Yeni Komşularımız, Geri Dönmeyi Düşünmüyorlar”. 16 Temmuz 2014, http://www.yurtsuz.net/News.aspx?newsid=1902#.U96VxPI_tu4

Serdar Ünal
Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi
Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants and Refugees Experience in the Context of "Other"

Netice itibariyle, sunulan tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, ister kültürel bir varlık, ister ampirik bir nesne, isterse söylemsel bir yapı olarak ele alınsın Suriyeli mültecilere yönelik aşırı uç olarak tanımlanabilecek türden söylemlere yansıyan tüm bu "öteki" inşaları bir çeşit "biz ve onlar" ayrımı yaratılmasına yol açmaktadır. Biz ve onlar yalnızca iki ayrı insan grubunu değil, tümüyle farklı iki tutum arasındaki "duygusal bağlanma/antipati", "güven/kuşku", "güvenlik/korku", "işbirliği/çekişme" arasındaki ayrımı temsil etmektedir (Bauman, 1998, s. 51-52). Böylelikle, grup içinde bir benzerlik-aynılık duygusu oluşturularak, sadece "benzer olmayan/farklılık taşıyanın" grubun öfkesine maruz kalması ve bunun da haklı –en azından geçerli- olduğu inancının yaratılması sağlanmaktadır (Tunç, 2010, s. 53).

Nitekim, gerek Transatlantik Eğilimler Araştırması (2013) ve *Barem Research, WIN/ Gallup International Association'ın 'Göçmenliğe Destek Endeksi' (2012)* araştırmasında ortaya çıkan genel anlamda yabancı göçmenlere yönelik olumsuz algılar gerekse de Türkiye'de en güncel örnek olarak Suriyeli konuklar ya da mülteciler meselesiyle ilgili metinde işlenen söylemlerin ortaya çıkardığı negatif tablo, farklılıklara, farklıya ya da yabancıya bakış noktasındaki problematik zihniyet temelleriyle birlikte değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Bu anlamda, farklılıklara veya farklıya yönelik olumsuz tutumlar öteki'yle (bu örnekte Suriyeli konuklar ya da mültecilerle) kurulacak etkileşimin, diyalogun ve doğal olarak tanınmanın ve tanınmanın önünde engeldir. Diyalogsuzluğun ve etkileşimsizliğin bir sonucu olarak gizil bir yapı tezahür eder. Tanınmayan kişiler, tanıyıcaya kadar gizil bir dost olabileceği gibi, gizil bir tehdit de olabilir (Ortega, 2011, s. 153). Dolayısıyla, ötekinin tanımlanma süreci tanımsal içerme ve dışlama diyalektiğini gerektirir. Böylelikle bir nüfusu öteki olarak sınıflandırmak ve ayırt etmek için ona belli nitelikleri atfedilenler, ayrıca kendilerini de tanımlayan kriterleri saptamaktadır (Milles, 2010, s. 221). "Öteki"ni dışlarken "biz"i, "biz"i oluştururken de "öteki"ni biçimlendiririz. Tajfel'in (1981, s. 133) ifadesiyle, bu süreçte öteki tanımlanırken, öteki olanın içinde barındırdığı farklılıklar kökten reddedilir ve kurgulanan özellikler grubun bütününe kapsayacak şekilde genelleştirilir ve öznel kavramlarla sınıflandırılır. Netice itibariyle, ötekileştirme hem önyargıların sonucu hem de onları "yeniden ve yeniden inşa etmenin" kaynağıdır. Bu bir döngüdür ve bu döngünün kırılabilmesi ancak "öteki"ni anlamaktan en azından anlayabilmekten geçer. Bu yönde, çeşitli nedenlerle ülkeye göç edenlere ya da sığınanlara önyargıdan arınmış, anlama ve tanımaya dönük bir ilişki çerçevesinde yaklaşma ve meseleyi uluslararası insan hakları rejiminin konusu olarak ele alma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Küreselleşme süreciyle birlikte içinde bulunduğu dünya ile her geçen gün biraz daha bütünleşen, yoğun ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel bir dönüşüm sürecinden geçen Türkiye'nin yeni göç hareketleri ile yüzleşmesi kaçınılmazdır. Bu anlamda, Türkiye'ye yönelik her geçen gün artan ve çeşitlenen göç hareketlerini ve doğurduğu sonuçları çok boyutlu olarak ele alma gereksinimi vardır. Sirkeci'nin (2013, s. 6-10) ifadesiyle, Türkiye'deki mevcut yabancı göçmen sayısı Batı Avrupa ülkelerine kıyasla henüz oldukça düşüktür. Ancak sorun Suriye'den veya başka yerlerden gelen göçmenler ile yerleşik nüfus arasında çatışmalar veya krizler yoğunlaştığında kendini daha fazla hissettirebilecektir. Türkiye sadece güneyindeki ya da doğusundaki ülkelerden değil aynı zamanda kuzeyindeki ülkelerden de göç almaktadır. Bu göçlerle birlikte toplumun sosyal yapısının hem niceliksel hem de niteliksel anlamda yoğun biçimde değişim ve dönüşüm geçireceği varsayımında bulunulabilir. Buradan hareketle, Türkiye'nin aslında gelişmiş Avrupa ülkelerinin bugüne kadar deneyimlemiş olduğu yabancı göçmenler ve bu çerçevede ortaya çıkan sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel sorunlara benzer problemlerle karşılaşma potansiyelinin artacağı söylenebilir.

Metin boyunca vurgulanmak istendiği üzere, sosyal ve siyasi krizler yaşayan komşu ülkelerdeki potansiyel göçmenler için hem hedef hem de geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye'de yabancı göçmen, mülteci, sığınmacı algısının giderek kötümser bir hal alması ve yabancı göçmenlere karşı işlenen suçlar da dâhil birçok Avrupa ülkesinde karşılaşılan türden yabancı düşmanlığı olaylarının görülmesi veya artması gündeme gelebilecektir. Dolayısıyla, çalışmada da ortaya konulduğu üzere, gündelik hayatta yabancı düşmanlığı ve nefret suçları kapsamında değerlendirilebilecek ayrımcı, dışlayıcı ve ötekileştirici söylemlerin yaygınlaşma potansiyeli bulunmaktadır. Dahası, söylemlerde özellikle ön plana çıkan "biz" ve "öteki" tanımlarının çok keskin bir şekilde yapılması sorunun daha da derinleşmesine neden olabilir.

Zira, "biz" in "öteki" yi insanlık tarihinin başından beri korkulacak en azından önlem alınması gereken bir şekilde tasarlamasını, dost-düşman dikotomisine atıfla analiz etmeye çalışan Bauman'a (1991, s. 23-26) göre; '*dostlar ve düşmanlar vardır, bir de yabancılar vardır*'. Daha çok belirsizlik ve muğlaklıkla ilişkilendirilen "yabancı" ya da "öteki", modernitenin belirsizlikleri ortadan kaldırma amacına uygun olarak bir kategori içine dahil edilir ve bu da çoğunlukla 'düşman' kategorisi olur. Çünkü, yabancılar hiçbir şey olmadıklarından, her şey olabilirler. Bu anlamda, yabancı olarak göçmenin, mültecinin veya sığınmacının "öteki" düşman kategorisine yerleştirilip "*önlem alınması gereken korkulacak bir varlık*" olarak değerlendirildiği somut vakaların artabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, uzunca bir süredir Türkiye'de uluslararası göç, yabancı göçmen, mülteci gibi sorunların çoğunlukla "Türk misafirperverliği"yle ya da "konukseverliği"yle açıklanageldiğine şahit olsak da artık meselenin ortaya çıkardığı veya çıkaracağı sorunların kentlerdeki gündelik yaşam pratiklerini çok daha etkiler hale geldiğini zaman zaman küçük ve orta ölçekli krizlere ve çatışmalara evrildiğini ve dolayısıyla sorunların çözümünün misafirperverlik/konukseverlik yaklaşımının çok ötesine geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira, Kant ([1795] 1923, s. 443) "konukseverlik" teriminin ifade tarzının garipliğinden bizzat söz eder ve bu nedenle "*bu bir hayırseverlik meselesi değil bir hak sorunudur*" ifadesine yer verir. Konukseverlik, bir kişinin kendi ülkesine gelen kişilere veya doğa ve koşulları yahut tarihsel koşullar doğrultusunda bir kişinin iyilikseverliğe yakışır davranışlarına bağımlı hale gelen kişiye gösterebileceği iyilikseverlik ya da cömertlik gibi bir dostluk, yakınlık erdemi olarak anlaşılmalıdır; konukseverlik, dünya cumhuriyetinin potansiyel katılımcısı olarak gördüğümüz sürece tüm insanlara ait bir "*haktır*" (Benhabib, 2006, s. 37). Bu anlamda, evrensel ahlaki yükümlülüklerin küresel ölçekte geçerli politik biçimlere dönüştürülmesinin güçlüklerini kabul etmek suretiyle "*her insanın nihai bir değer birimi olarak küresel bir öneme sahip*" olduğunu savunan "*ahlaki kozmopolitik*" (Pogge, 1992, s. 49) çerçevesinde uluslararası göç, yabancı göçmen, mülteci ve sığınmacı meselesinin artık "konukseverliği"nde ötesinde uluslararası insan hakları rejiminin konusu olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Netice itibarıyla, mevcut veriler ışığında tahmin edebildiğimiz dışında, çok daha fazla sayıda göçmenin Türkiye'ye yerleşmiş olabileme ihtimaliyle birlikte yakın gelecekte ülkeye çok daha fazla göç akınının gerçekleşebileceğini öngörebiliriz. Bu bağlamda, göç ve göçmen olgusunun, uluslararası insan hakları rejiminin konusu olduğu unutulmadan, Türkiye'ye farklı nedenlerle gelen göçmen, mülteci veya sığınmacılara dair artabilecek olan ötekileştirme sürecini azaltabilecek ve var olan önyargıları hafifletebilecek önlemlerin alınması önemlidir. Ayrıca, göçün niteliği, hacmi, göç ve sığınma politikaları üzerinde önemle durulması gerektiği kadar bu yönde göçler sonucunda gerçekleşen toplumsal etkileşimlerin özellikle algısal boyutta yarattığı gerilimleri, bunların gündelik toplumsal pratiklere nasıl yansıdığını ve dış göçle gelen dezavantajlı nüfusa yönelik olumsuz algıların kaynaklarını anlamayı sağlayabilecek kapsamlı sosyolojik araştırmaların önemi vurgulanmalıdır. Nitekim, bu makalede Türkiye'de insanların göç ve yabancı göçmen, mülteci meselesine nasıl yaklaştığı, söz konusu olgunun toplumda yarattığı etkilerin ne boyutta olabileceği bazı araştırma örneklerinden hareketle ve söylemlere yansıyan somut bazı örnekler üzerinden ilişkilendirilerek sınırlı da olsa konunun önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Abaza, M. ve Stauth, G. (1996). Batılı Akıl, Oryantalizm, İslamcı Fundamentalizm: Bir Eleştirisi. (A. Topçuoğlu, Çev.). *Tezkire*, (9-10), 89-116.
- Bauman, Z. (1991). Moderne und Ambivalenz. In *Das Eigene und das Fremde: Neuer Rassismus in der alten Welt?* (ss. 23-49). Ulrich Bielefeld, Hg.). Hamburg: VSA.
- Bauman, Z. (1998). *Postmodern Etik*. (A. Türker, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin Hakları-Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. (B. Akkıyal, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Castles, S. ve Miller M. (2008). *Göçler Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *Tsa dergisi*, 18 (1), 175-204.
- Elitok, S. (2013). İğneyi Avrupa ve ABD'ye; Çuvaldızı Kendimize: Türkiye'de Göçmen Algısı, 22.11.2013, <http://t24.com.tr/haber/igneyi-avrupa-ve-abdyecualdizi-kendimize-turkiyede-gocmen-algisi>, 244595
- Erçoban, P. (2014) Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler Misafir Değil, Mülteci, *Söyleşi*, E. C. Dağlıoğlu, 11.01.2014, <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=turkiyeye-siginan-suriyeliler-misafir-degil-multeci&haberid=6419>
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York, NY: FreePress.
- Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü*. (B. Yıldım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Genç, F. (2014). Göçmen Mücadelesinin Güncelliği Üzerine, 10.11.2014, <http://www.yeniyol.org/gocmen-mucadelesinin-guncelligi-uzerine/>.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Grieco, J. M. (1995). Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism, An Introduction, Charles W. Kegley, Jr. (ed.) *Contraversies in International Relations Theory, Realism and the Neoliberal Challenge*. New York: St. Martin's Press, içinde ss. 151-171.
- Gürer, B. (2007). *Bireysel ve Sosyal Farklılıkları Sosyal Bütünleşmeye Dönüştürmede Din Eğitimi Açısından Kur'an'ın Rolü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İçduygu, A. (2006). *Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*. İstanbul: TÜSİAD-T/2006-12/427.
- İçduygu, A. ve Damla B. A. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye*. Eylül, Ankara.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. Mirekoc Araştırma Raporları 1/2014 Tübitak 1001_106k291, Eylül 2009, Ocak, 2014, İstanbul: Göç Araştırmalar Merkezi.
- İnce, H. O. (2003). Öteki Sorunsalının 'Alterite' Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, (21), 255-277.
- İnce, H. O. (2011). Almanya'da Farklı Olmak: Entegrasyon ve Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Bilig*, (58), 173-202.

Serdar Ünal
Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" BağlamındaYabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi
Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants and Refugees Experience in the Context of "Other"

- Kant, I. ([1797]-1923) *Zum Ewigen Frieden: Ein Philosophischer Entwurf*. A. Buchenau, E. Cassirer ve B. Kellermann, (eds.), *Immanuel Kants Werke* içinde (425-474). Berlin: Verlag Bruno Cassirer.
- Karaca, S. (2013). Suriyeli Mülteciler Meselesinde Problemler Alanlar, *Analist Yayını*, (28), 68-69. <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=627>
- Karadağ, A.(2014) Suriyeli Yeni Komşularımız, Geri Dönmeyi Düşünmüyorlar, 16.07.2014, Söyleşi. http://www.yurtsuz.net/News.aspx?newsid=1902#.U96VxPI_tu4
- Kegley Jr., & Charles, W. (1995). Neoliberal Challenge to Realist Theories of World Politics: An Introduction. In Charles W., Kegley, Jr. (ed.), *Contraversies in International RelationsTheory* (pp. 1-24). New York: St. Martin'sPress.
- Kirişçi, K. (2004). Reconciling Refugee Protection With Combating Irregular Migration: Turkey and the EU. *Perceptions*, 5-20.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. (N. N. Domaniç, Çev.). İstanbul: Sarmal.
- Lopez, G. A., & Stohl, M. S. (1989). *International Relations: Contemporary Theory and Practice*. Washington D.C.:Congressional Quarterly Inc.
- Milles, R. (2010). Öteki'nin Tanımları. I. Gündüz, (ed.), *Ulusal Kimlik ve Etnik Açılım* içinde (178–224). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Ortega, G. (2011). *İnsan ve Herkes*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özermekçi, M. İ. (2010). Tehdit Sınırını Geçemeyen Göçmen. *Hayat Sağlık Dergisi*, (2), 44–48.
- Paker, M. (2007). Paker ile Söyleşi: Öteki Korkusu. *Birikim Dergisi*. 07.10.2007, <http://birikimdergisi.com/guncel/murat-paker-ile-soylesi-oteki-korkusu>.
- Pogge, T. (1992). Cosmopolitanism and Sovereignty. *Ethics*, (103), 48-75.
- Sayın, Z. B. (1997). Filoloji ve İslam: Yeni Bir Kültürel Okumaya Doğru. *Birikim*, (95), 31-36.
- Schnapper, D. (2005).*Öteki ile İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sirkeci, İ. (2013). Türkiye'nin Yaklaşan Göçmen Krizi: Suriyeli Mülteciler ve Diğerleri. *Londra: Analiz Türkiye, II* (8), 6-10,
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Soysal, Ö. (2010). Evrenselcilik-Tikelcilik Gerilimi Işığında Ötekiler'in Kaderi. *I. Uluslararası Felsefe Kongresi* içinde (495-512). 14-16 Ekim, Bursa.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge Uni. Press.
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2013). *Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. Uluslararası Göç Örgütü (Iom) Türkiye.
- Transatlantik Eğilimler. (2013). *Transatlantic Trends Key Findings 2013*, The German Marshall Fund of the United States Strengthening Transatlantic Cooperation. <http://trends.gmfus.org/files/2013/09/TT2013-Key-Findings-Report-in-Turkish.pdf>
- Tunç, A. (2010). Uluslararası Bağlamda 'Öteki' ve 'Yabancı' Olanın Haber Medyasındaki Temsili Merkezinde Haber ve Gerçeklik Arasındaki İlişki. *Sosyal Gelişim Dergisi, I* (1), 49-60. <http://www.sosyalgelisim.net>.

- Yılmaz, M. (2012). Türk Blog ve Forum Ortamlarında 'oneMinute' Çıkışı. *Journal Of International Social Research*, 5 (20), 315-332.
- Zlotnik, H. (2001). Past Trends in International Migration and Their Implications for Future Prospects. In M.A.B. Siddique, (ed.), *International Migration into the Twenty-First Century: Essays in Honor of Reginald Appleyard*. (pp. 227-262). Boston, MA: E. Elgar.